
Ekonomi och juridik

Just nu pågår stora och viktiga reformarbeten av reglerna om förmåns- och aktiebolagsrätt m m. Dessa lagstiftningsinitiativ kommer på ett genomgripande sätt att påverka de svenska företagens kapitalförsörjning och verksamhetsformer. Parallellt med dessa initiativ höjs röster för att reglera det internationella finanssystemet. Aktuella tvister i svenska domstolar handlar bland annat om komplicerade frågor kring tolkning av leasingavtal, värdering av kontrollposter i stora svenska företag, tvångsinlösen, företagsvärdering etc. Vilken förmåga har egentligen det juridiska systemet att hantera dessa och andra frågeställningar av betydelse för det svenska näringslivet? Vilket bidrag bör ekonomisk analys kunna ge i denna rättsbildningsprocess? Varför sker inte mer samarbete mellan ekonomi och juridik för att konstruktivt bidra med lösningar till förekommande tvister och reformprogram?

Lagstiftning och regleringar i vid mening avser att påverka människors beteende. Rättsvetenskapen har av hävd sett som sin huvuduppgift att analysera och förklara innehållet i dessa normer. Empiri har liten eller ingen betydelse för analysen och i allmänhet saknar den enskilde vetenskapsmannen annat än erfarenhetsmässig och intuitiv kunskap om effekterna av normer. Formella analytiska redskap, för att exempelvis förutsäga hur effektivt en föreslagen lagstiftningsprodukt kommer att fungera som fördelning av rättigheter och

skyldigheter, saknas helt. Ekonomisk vetenskap är däremot i besittning av analytiska och formella redskap som visserligen inte kan avslöja de *exakta* ekonomiska effekterna av normer, men som likafullt kan nå långt i den riktningen. Lagstiftningsprojekt och normbildning vid våra domstolar måste därför förmås att inse att deras verksamhet har beteendemässiga effekter som direkt kan avläsas och tolkas i ekonomiska termer.

Att kombinera ekonomi och juridik är långt ifrån oproblematiskt. För att ekonomisk analys av rättsliga problem inte skall framstå som alltför naiv, krävs att rättsfrågor formuleras på ett adekvat sätt. I så måtto är rättsvetenskaplig analys omistlig. Ofta förtas värdet av ekonomisk analys just av bristen på klarhet ifråga om de rättsliga utgångspunkterna och deras innebörd. Att beroendet mellan ekonomi och rättsvetenskap är ömsesidigt framgår således av att ekonomer sällan kan uppnå tillfredsställande analytisk precision utan att integrera rättsvetenskaplig analys. Rättsvetenskapen löper alltså å sin sida risken att föreslå svagt underbyggda lösningar medan ekonomer föreslår lösningar på onöjaktigt formulerade problem.

I USA representerar rättsekonomin senare tids mest målmedvetna och inflytelserika ansträngning att utarbeta en övergripande rättsteori som både innefattar en förklaring av juridiskt beslutsfattande till ledning för detta och strävan efter att göra detta på en objektiv grundval. Det akademiska

utbytet mellan rättsvetenskapsmän och ekonomer har i USA varit såväl livligt som framgångsrikt. Samarbetet mellan rättsvetenskap och ekonomi förekom tidigt inom områden som konkurrens-, skatte- och patentlagstiftning. Rättsekonomisk ansats har på senare tid också framgångsrikt tillämpats inom sådana områden som offentlig rätt, kontraktsrätt, skadeståndsrätt, samt konkursrätt. Nobelpriset till George Stigler, Ronald Coase, Gary Becker och i viss mån även James Buchanan, kan ses som ett erkännande för kombinationen av de båda disciplinerna.

Kurser i rättsekonomi är obligatoriska på de allra flesta amerikanska law schools och många av dessa har åtminstone en heltidsanställd professor i ekonomi som medlem av den juridiska fakulteten. Kurser i rättsekonomi är mycket populära och studier i ämnet ekonomi är den vanligaste eller den näst vanligaste specialiseringen för studenterna vid law schools. Institut för studier i rättsekonomi har etablerats vid Stanford, Chicago, Columbia, Georg Mason, Miami, Yale, Harvard, Cornell och andra framgångsrika law schools. Flera federala domare har formell träning i såväl ekonomi som rättsekonomi. Richard Posner, Guido Calabresi och Frank Easterbrook är tre välkända utövare av rättsekonomi med högt internationellt anseende som både domare och vetenskapsmän.

Betraktas rättsekonomin från svensk horisont inser man genast att forskningsansatsen inte på långt när rönt samma intresse här som i USA. Orsakerna till att ämnesområdet aldrig fått samma betydelse hos oss kan mångfaldigas. De flesta jurister i

USA har i sin utbildning också studerat ekonomi. Så är inte fallet i vårt land. Den svenska juristutbildningen har tvärtom fått allt mindre inslag av ekonomi. Vill en jurist informera sig om ekonomiska eller t o m rättsekonomiska forskningsrön, möter en litteratur som inte sällan är fylld av en främmande terminologi och formella ekonomisk-teoretiska resonemang. Majoriteten av de svenska rättsvetenskapsmännen saknar den kompetens som krävs för att kunna tillgodogöra sig och än mindre utföra rättsekonomisk forskning av den kvalitet som krävs för att bli tagen på allvar. Dessutom har jurister ofta haft svårigheter att förstå de teoretiska grundantagandena för ekonomisk analys och tendensen har varit att politisera dem.

Erfarenheten visar dessutom att svenska ekonomer i allmänhet har otillräckliga kunskaper i den juridiska kunskapsstrukturen för att kunna utföra denna tvärvetenskapliga aktivitet på egen hand. Det blir alltmer uppenbart att det svenska rättsväsendet är beroende av ekonomisk och juridisk analys i samverkan för att klara de utmaningar som lagstiftning och rättsbildning inom för svenskt näringsliv centrala områden kräver. Genom en ökad samhällsvetenskaplig anknytning kan juristen undkomma den bundenhet till det politiska beslutsfattandet och dess skiftande värderingar som i annat fall hotar att eliminera all rättsvetenskaplig forskning som inte delar de politiska grunderna (ändamålen) bakom en viss lagstiftning. För en ekonom som arbetat tillsammans med jurister under en längre tid förefaller det som om de mer dogmatiskt orienterade juristerna befinner sig i en form av exil. I allt mindre grad är de-

ras verksamhet metodologiskt begriplig för samhällsvetenskapen i stort. Dessutom är det svårt att frigöra sig från intrycket att även det praktiska rättslivet fäster allt mindre vikt vid det doktrinärt orienterade författarskapet. Kanske måste rättsvetare välja att åter identifiera sig med forskarsamhället i stort snarare än att söka sin legitimitet hos det alltmer svårflörtade praktiska rättslivet? Kanske är en ökad samverkan mellan jurister och ekonomer en av flera möjliga vägar som skulle kunna visa sig lika fruktbar i vårt land som i USA och som även här skulle kunna generera forskning av hög internationell klass?

CLAS BERGSTRÖM